

Magyarország Szabadkai Főkonzulátusa

Magyar Nemzeti Tanács

Magyar Tudományosság Vajdaságban

**„Nem várni kell az embertől,
hanem adni. Ez az ember egyik
legnehezebb feladata.”**

(Nagy József)

Nagy József pályaképe

2013. szeptember

Munkáiban Nagy József kiemelkedő vajdasági művész munkásságát illetve életét mutatjuk be. Kutatásunk során több szempontból közelítettük meg a témát. Egy ilyen sokoldalú személy tevékenységét a téma sokszínűségéből kifolyólag esszéisztikus formában dolgozzuk fel, külön bekezdésekben térünk ki művészetének ágazataira. A közéleti személyekkel készített beszélgetéseket a *Mellékletben* közöljük.

Életrajz

Nagy József 1957-ben született a délvidéki Magyarokiszán. Az általános iskolát szülővárosában fejezte, majd 1976-ban Újvidéken sikeresen levizsgázott az Ipari Szakközépiskolában. A sors ezután Budapestre sodorta, ahol megismerkedett a néprajzzal, fuvolával

illetve a pantomimjátékkal. Életét Párizsban folytatta és egyre szorosabb kapcsolatba került a kontaktáncsal és akrobatikával. Szintén Franciaországban szerzett tapasztalatot a mimben és mozgásművészetben. A sikert számára a *Pekingi kacsa* című önálló műve hozta meg 1987-ben. Ezzel az alkotással került be az európai öntudatba. Az orléans-i nemzeti koreográfus központ vezetője és a budapesti Trafó Kortárs Művészetek Házának igazgatója. Ezen kívül Magyarokiszán létrehozta a Nagy József Regionális Műhelyt. Folyamatosan Orléans, Budapest és Magyarokiszán között ingázik, ezért a darabokra ott készül, ahol éppen van: repülőgépen, váróteremben, motelszobákban. „*A próbaterem az próbaterem, legyen bárhol.*”

1

Munkássága és művészete#

Az effajta színház, amit Nagy képvisel a kortárs tánc és táncszínház kategóriájába sorolható, más néven egy vizuális – zenés színház. A darabokat főként a helyi megfigyelések és emlékek alapján készíti el, amelyeket a „hazai” látásmód, töltés, vizuális és zenei érzékenység jellemez. Célja, hogy egy olyan zenei réteget hozzon létre, amelyben az emberi test mint szóvivő, mint zenész vesz részt. Ez az a karaktermunkáló folyamat, amely

---

¹ <http://www.kortaronline.hu/2013/07/szinhaz-nadj/16644>

különbözővé teszi Nagy József színházát a többitől. A színpadon egybeolvad a drámai gondolkodás, létezés és a zenei vizuális fogalmazás.

Képzőművészet: Rendszeresen rajzol és fényképez. Ez egy olyan párhuzamos munka, amely nagy segítséget nyújt a színházi gondolkodás elengedetlen vizuális érzékenység fenntartásához. József különös figyelmet szentel a színpadképek megszerkesztésére, melyet rendszeresen saját kezűleg végez. Ennek ellenére mégsem készít komolyabb rajzokat az előadásokhoz, mindössze néhány vázlatot illeszt a térhez.

Fotó és fotogram: Pályájának kezdetén elégedetlen volt alkotásaival, ami miatt egy rövid időre félre is tette a fényképezőgépet. Azokban az időkben, amíg katona volt egy gyufásdobozt alkalmazott kameraként. Természetesen a mozgást is beépítette a

fotóművészetbe. Olyan anyagokkal dolgozik, amelyek szépen törlik a fényt, mint például az üveg és fém, de mivel imád kísérletezni arra is rájött, hogy az öngyújtó lángja speciális színátmenetet hoz létre.² „*Más a fényképezés, mint a fotogram, mert míg utóbbival létrehozok valamit, előbbinél valami létező dologból hasítok ki egy részt magamnak, valójában ellopom.*” Amit a külvilág számára megörökít, az a saját világában örök és csak azt mutatja meg, amit belülről és mélyen átélt.³ „*Vonaton lenni - életem egyik legmeghatározóbb helyzete. Egy-egy pillanatban az ablak az elképzelt képek, pillanatfotók keretévé*

lesz – vagy kameraként szolgál.”

Film: Először esszéhez hasonló, dokumentarista jellegű rövidfilmeket készített, amelyekben eltérő témákról van szó: az emberekről és sorsukról, a tájakról és a kulturális hagyatékokról Vajdaságban illetve a Kártáp-medencében olyan saját megfigyelésekkel, témákkal és jelenségekkel, amelyek meghatározóak az életében.

Színház: Nagy József színházára a mozgás, zene, tánc és képzőművészet által megkomponált képekből és cirkuszi elemekből születik, majdnem a nyelvi kommunikáció teljes kizárásával. Néha, amikor szöveg is van egy-egy előadásban, az általában énekelve és magyarul hangzik el. A belső világot és tünődést a mozgással és zenével próbálja átadni a közönségnek. A színház és színpad magába olvasztja a darabokra hullott művészeteket. Tervei között

² <http://www.kortaronline.hu/2013/07/szinhaz-nadj/16644>

³ Nagy József: Filozófusok

szerepel, hogy a későbbiekben a szöveget is a színpadra vigye egyenrangúan a mozgással és a vizualitással.

Jel-színház: a színház a nevét a felénk irányuló, mély jelentésű jelekről kapta. A jel a színház világában meghatározó motívummá lett. Nagy József a világot jelképekre bontotta fel és egy olyan színházi nyelvet hozott belőle létre, amelyben az üzenet képekből és jelekből áll. Minden apró porszemre oda kell figyelni, mert a világ darabokban hever. Egy olyan látásmódra van szükségünk, amely lehetővé teszi e világ összerakását.

Tánc: Akkor kezdett el komolyabban foglalkozni a táncsal, amikor ideiglenesen felhagyott a rajzzal. Nagy számára a mozgás egyfajta zeneiséget is jelent. Ismerte a kontakttáncot és akrobatikát. Párizsba költözése után számos modern bhuttó táncművésszel találkozott. *„Ebben a táncművészetben nagyon fontos a halvány eltolás, az archaszókrat, hogy az arcot úgy használjuk, mint a testet és nem mint egy kifejezőeszközt, hanem mint testnek egy része, egy felület, ahol drámák játszódnak. Valójában az ember a kezdetektől fogva nem csinálhat mást, minthogy egyfajta önarcképet rajzol.”*⁴

Pantomim játék: A pantomim alapjaival a Kecskés András által vezetett Szkéné társulatnál ismerkedett meg. További tapasztalatait a világhírű és egyben a pantomim játék megalapítója, Marcel Marceau által szerezte Párizsban. Másik mestere Etienne Decraux volt.

Kiemelkedő és jelentős darabok

Megnevezhetetlen: kreatív, ám minimális eszközöket alkalmazó színpad. Nagy a közönséget a gyertyafény által bevilágított tér művészi kompozíciójával igyekszik elragadtatni. A háttérben a halk, lassú és pillanatonként változó zene harmonikus világot idéz elő. A színpadon a fényekkel, színekkel és árnyékokkal rajzol.

Wojcezk:⁵ *„Nem véletlen, hogy itt, a magyar színjátszásban láttam legtöbb Wojcezk adaptációt és hogy jó-jó, a legjobbakat is. És valahol úgy éreztem, hogy ha egy színháznak írt művet próbálok megfogni, akkor az csak a Wojcezk lehet. Természetesen közrejátszott a tíz éves keserves Jugoszláv periódus, amikor is itt felborult minden és hogy így mondjam, ez egy*

^{4,5} Egy ismeretlen naplója (Nagy József portré), rendező: Tolnai Szabolcs 2003

személyes töltettel még segített. A kanizsai figurák közül kiemelkedik Dusi, a borbély. Nem csak a múltja miatt, hanem a Wojcezk-ben a borbély jelenetet ajánlottam neki és mikor meghívtam, nagyon boldog volt.”

A Wojcezk egy néma darab, melyen Nagy együtt dolgozott a vajdasági költővel és egyben közeli barátjával, Tolnai Ottóval. E darab 19 év alatt szinte az egész világot bejárta. Nagy koncentrációt igényel, hiszen ez József legszínháziasabb és legspecifikusabb előadása: pici térben sok kellékkel dolgoznak. ⁶ „*A legmeghatározóbb élmény Kolumbiához köt: a közönség nagyon érezte minden mozdulatunkat, valahogy kivételesen megszólította őket ez a fajta fekete humor, ami nem mindenhol jellemző.*”

Zenei és képi világ; Kanizsa

Nagy József a világban zeneileg próbál részt venni. Gondolatait zenei fűrtökké, mondatokká hasonlítja. A vizualitás szintén meghatározó motívum, mert a színház a kezdetektől fogva látvány. Minden előadás, egy-egy jelenet képi nyelv. Előadásaiban az élő zenét preferálja, így alakul ki egy vizuális – zenei színház. Az emberiség ősi közös nyelvét, az ősnyelvet mindenki magában hordozza – ez ebben az esetben a színházi nyelv, mely akár dél-amerikai, akár távol-keleti vagy más közösséget is megszólít.

Motívumok

„Kimeríthetetlen a helyi motívumoknak az újraidézése és variálása. Állandóan bővül, gazdagodik ez a viszony... pl. a varjakhoz való viszonyom. Az ő mozgásuk tanulmányozom kint a szántóföldeken, rajzban is próbálom rögzíteni, tisztítom, csiszolom az eddig megfogott motívumokat, és újabb dolgokat ágyazok be, mert valami fantasztikus mozgásuk van.”⁷

Fa: Nagy legfontosabb motívumainak jelentős része mind a gyermekkorába nyúlnak vissza. A legelső az egy asztal, méghozzá a nagyapja asztala. Édesapja ács volt, aki próbálta fiát beleépíteni a brigádjába, sikertelenül – és sosem törődött bele abba, hogy ⁸ „*ő az életben nem fog tenni semmi konkrétat.*” Sosem jött létre köztük a valódi apa-fia kapcsolat, amit József máig napig sajnál. Elmondása alapján, ő irtózott ettől a munkától, mert mindinkább rajzolni szeretett volna. Mégis, életébe beíródott egy állandó kontaktus a fával. Minden egymásra épül; a fa szeretete végigkíséri alkotásai javát. Az első szertartás, amit látott, egy mise volt. A

⁶ <http://www.kortaronline.hu/2013/07/szinhaz-nadj/16644>

⁷ Hét Nap, LXIV évf. (2009. Január 21.) 3. Szám, 7p

⁸ Lábass Endre 2013. február 15 – i “Varázslók pálcája” c. sorozatából

templomépítő mesterek munkája példamutató volt számára. A bazilika egy olyan abszolút építmény, ami nem csak fizikai, de szellemi értelemben is lenyűgöző. Egy ilyen építmény hosszú évek gyümölcse és egy csoport munkájának gyermeke. *„Számomra a színház csinálás katedrálépítés egyben és csak a misét kell behelyettesíteni.”*⁹

Birkózás: A sportokat kiválóan művelte, de végül nem lett belőle birkózó. Ferkó Csabával kezdte az első edzéseket, Józsefnek, mint „próbababának” nem volt joga visszanyúlni, túrnie kellett, ahogy dobálják. Ez igazi próbatétel, kihívás volt számára. Az ifjú kötött fogású birkózó végül a színház színpadán teljesítette ki ezeket a folyamatokat.

Vidékünk: *„Semmilyen táj a világon nem fogott meg így, és nem tudtam helyettesíteni.”* Vagyis sivatagunk, a Járás, mely a kórónak, fűnek otthona. A vajdasági ember alapélménye a síkság. Nagy József művészetének fontos táplálékforrása. A városban rituális sétákat tesz. Kezdve a parkban a cigánylány szobrától, az öklöző Jézus szobra mellett elhaladva. A végpont, az egész lezáró állomása a Kálvária hiányzó stációi. Üvöltő csend, ahol csak a madarak mozgása látható.

Tisza: *Ha valaha is valahol megnyugvást találok, az a Tisza. A Tisza nem változik, a Tisza megvár. Szóval az egyik legtisztább szerelmi*

*viszony. A Tisza nélkül valószínűleg elszakadtam volna ettől a tájtól. Ha a Tisza nem lenne, akkor nagyon nehéz lenne összerakni a visszatérésnek a problémáját. Én a Tisza közepénél osztottam fel nyugatot és keletet. Abban a pillanatban, amikor benne vagyok, az abszolút központ, az abszolút közép. Ha egy tágabb régiót határolunk be, akkor a szélső ponton helyezkedik el Kanizsa.”*¹⁰,

---

^{9,10} Egy ismeretlen naplója (Nagy József portré), rendező: Tolnai Szabolcs, 2003

Jövőkép

Nagy József állítása alapján egyik otthona sem meghatározóbb számára, mert annak ellenére, hogy Franciaországban több időt tölt, kötöttsége megmaradt az itteni témákkal, és továbbra is a vajdasági életérzést táplálja. Amikor itthon van, a kint eltöltött harminc év

tapasztalata működésbe lép. Minden, amit a világban megismert és elért, az eredmények, kutatások részei egyaránt segítik itthoni műhelymunkájában. Igyekszik darabjait hazatelepíteni, bár átlátja az itthoni helyzetet; a nyitottság hiányát. Új kapcsolatokat formál a budapesti és határon túli intézményekkel, beleértve a magyarkanizsai műhelyt is. A jövőben egyszerű darabokon dolgoznak, hogy bárhová eljuthassanak. Rendszeressé teszi a kísérleti előadásokat, hogy a közönség megszokja őket és felnőjenek hozzájuk majd ezzel párhuzamosan a színház iránti vágy is felerősödjön. Szülővárosában vett egy házat is, melyet az évek során felújított és az udvarában létrehozott egy független alkotóműhelyt. Ezt a helyet tartja a szíve csücskének és a főhadiszállásnak. Régóta fontolgatta ezt a tervet, viszont a feltételek túl nagy törést okoztak volna a francia viszonyokhoz képest. Megszakadt volna a folytonosság. Az idea továbbra is az, hogy valamit hosszan csiszoljon, mint példaképe Duchamp. A könyvtárát már hazatelepítette. Kertjében tizenkét tiszafát ültetett és azt mondta magának, hogy akkor megy haza, ha a fák levelei összeérnek. Szép lassan nőnek, és még nem érték össze. A fő baj a világban az, hogy helytelenül kezeljük az időnkét és nem olyan ritmusban élünk, ahogyan a lét megkövetelné. Az emberi természettől távol álló ritmusvilágban menetelünk és ebben a túlpörgetett létben nem halljuk meg az érdeemes dolgokat. Az emberek füle és szeme tele van tömve a minőség nélküli hangokkal, képekkel. Fontos saját gyökereinket kutatni. Nagy József alkotásaival irodalmunk elfogadtatását szolgálja a világban. Meglátása szerint a vidéki színházak műsorpolitikája eléggé zárt, hely centrikus. Nemzetközi tapasztalataiból viszont arra következtet, hogy a közönség sokkal nyitottabb, mint gondolnánk. Kultúrszigetet épített ki Kanizsán, a regionális műhely jól felszerelt, a galériát felépítették és berendezték az Art café nevezetű művészkávázót. Ezek nem is mint intézmények jelentősek, hanem mint helyszínek, ahol fontos problémákra

reagálnak. Amikor évente egyfolytában 2-3 hónapot itthon tölt, tanítja az első ízben színházzal foglalkozni akaró fiatalokat. Külföldi mestereket, tanárokat hív. Mivel ebben a környezetben karnyújtásnyira van a természet, az idelátogató vendég rádöbben, hogy mennyire emberibb ez az élet, ahol lelassult az idő. Itt ragadjuk meg azokat a pillanatok, amik *a lényeg* felismeréséhez szükségesek.

Az ember akkor oldódik fel legtisztábban, legalaposabban, amikor megszabadul minden önzéstől és ad. Amikor a tudást, tehetséget a kultúrának szenteli. Az igazi szót és csöndet önmagunkban kell megtalálnunk, vagyis az erőt, amivel kiállhatunk mások elé és szembenézhetünk azzal, amivel nem mertünk – ahogyan Nagy József tette és folyamatosan teszi.

Felhasznált irodalom

<http://tancelet.hu/tancosok-koreografusok/1890-nagy-jozsef-jozef-nadi> (2013.09.19.)

http://fidelio.hu/tanc/interju/nagy_jozsef_abbol_kell_kiindulni_ami_megadatik (2013.09.19.)

http://fidelio.hu/tanc/hirek/nagy_jozsef_nem_a_nezoszamra_kene_figyelni (2013.09.19.)

<http://www.kortaronline.hu/2013/07/szinhaz-nadi/16644> (2013.09.19.)

<http://adattar.vmmi.org/hirek/1489/kep.jpg> (2013.09.20.)

http://media.port-network.com/picture/instance_2/100014_2.jpg (2013.09.20.)

http://bendesandor.files.wordpress.com/2012/09/image_gallery.jpg (2013.09.20.)

http://exponto.spavia.com/wp-content/uploads/amm_untitled.jpg (2013.09.20.)

Egy ismeretlen naplója (Nagy József portré), dokumentumfilm, rendező: Tolnai Szabolcs, 2003

A közéleti személyekkel készült beszélgetések a Mellékletben olvashatók.

MELLÉKLET

Beszélgetés Sarnyai Zoltánnal

2013. 09. 26.

„Gyerekkorunk óta ismerjük egymást, még elemi iskolából. A 70-es években járunk. Mindketten birkóztunk, ő rajongott a sportokért. Ebben az időben még magasugró volt – az is jól ment neki. Rendkívülien jól rajzolt, akkor még főként képregényeket. Az '57-es generáció, a társaságunk Újvidéken tanult tovább. Olyanok voltunk, mint minden átlagos fiatal. Célunk volt a világmegváltás, imádtuk a művészeteket, a vörösborot és a nőket. Nagy József a hölgyek körében mindig népszerű volt, abból kifolyólag, hogy igen tehetségesen táncolt. De még azt is lassan, nagyon lassan. Emlékszem, nagyon szeretünk nála bandázni, mert ízlésesen berendezett szobája volt, tele régiségekkel, ecsetekkel. Ez jó hangulatot adott. Tudom, hogy már akkor is bolondult a zenéért, a free jazzért méghozzá. Ügyesen fuvolázott és a rajzolás is folytatta. Az az egyetlen dolog, amit rettenetesen gyorsan művelt, bűvészi ügyességgel. Ugye Pesten kezdte a pantomimművészetet, de egy ideig kitiltották az országból, mert lemezeket csempészett. Whiskey-nek és Szkipenek neveztük. Ezeket a becenevek rajtamaradtak. '78-'79-nyarain performanszokat mutatott be, pontosabban trükköket. Ezekben gyakran részt vettünk mit is – hisz tizenkilenc évesen mindenki művész. Később, mikor a Fufu megvette a házát, ott adtunk elő kisfilmeket, darabokat. Nagy Józsefnél nem lehet érezni a „csillagport”, ugyanolyan, amilyen volt. Ugyanúgy rajong a természetért, a városért. Ő valójában már úgy jött haza, hogy Párizsban befutott. Ezt mindenki tudta, ezért kíváncsian fogadták a darabjait, bár később sokan nem értették őket, ma sem értik. Az ő jelrendszerét is meg kellene tanulni, hogy mindent megérthessünk egy-egy előadásából. A magányosságból mindig többet vállalt, mint a többiek. Misztikus személy, aki imád olvasni, kedveli a keleti filozófiát, határtalan türelemmel rendelkezik.”

Beszélgetés Sagmeister Ernővel

2013. 09. 26.

„Két szó: *Pinot Noir*- Napóleon kedvenc bora, Nagy József kedvenc itala. Az egyetlen bor, amit Franciaországból idetelepítettek, kifejezetten az ő kívánságára. A szőlőültetvények Szerém-hegyen találhatóak. József azon a véleményen van, hogy a bor a társasági élet alapja,

már ősidők óta. Ami először eszembe jut róla, az a sport– Chelsea szurkoló. Jól kézilabdázott és egyszer egy lánbteniszversenyen is részt vettünk. Ezen kívül a cicák (úgy a kétlábúak, mint a négylábúak). Szeret sakkozni, munkamániás és a művészeteknek él. Sokat kísérletezik a képzőművészettel, csak úgy, mint a fotogramokkal. Ő sohasem volt átlagos. '79 nyarán a strandon egy hatalmas vászonra készítettek egy rajzot. Aki csak akart, hozzáadott. Ő a vászon háromnegyedét telerajzolta és aztán már senki sem mert hozzáadni. Erősen kötődik a természethez, szeret a Tiszában fürdeni, a járáson barangolni, madarakat megfigyelni. Egyszer az udvarában lévő gólyák mozgását utánozta. Régebben népszerűbbek voltak az előadásai, ma már jóval szűkebb réteget érintenek. A mai fiatalok úgy érzik, kihagyják őket a művészetekből, ezért elidegenedtek a színháztól és Nagy Józseffel szemben is előítéleteik vannak. Ezzel ellentétben ő támogatja a fiatalokat és lehetőséget nyújt nekik, hogy táplálják a művészetek iránti szeretetet, igényt. Türelmes és jóindulatú, amit sokan kihasználnak. Az Art Café megalakulásához is nagyban hozzájárult, értékes képeket vásárolt a hotelszobák számára is. Ő az az ember, aki bizonyított. Megkapta az Érdemes Művész díjat Magyarországon, de ennél két fokkal magasabb díjjal illették, egy Kossuth-díjjal, viszont nem volt hajlandó elfogadni Gyurcsánytól semmilyen díjat.